

XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA O'QUVCHILARNING BILIMINI BAHOLASH MAZMUNI

Saparova Umida Baxromovna

 (<https://orcid.org/0009-0005-5709-4073>)

umidasaparova7@gmail.com

Djumatova Hilola Xamra qizi

hdzumatova92@gmail.com

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar
ko'chasi 1-uy, Tashkent 100149, O'zbekiston
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14752556>

Kalit so'zlar: Baholash, metodika, metodologiya, Milliy o'quv dasturi, Dastur, Xalqaro baholash tizimi, PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS, Diagnostik baholash, Formativ baholash, Summativ baholash.

Annotatsiya: O'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini, bilim va ko'nikmalarini baholash usullari hamda metodlari haqida so'z borar ekan, avvalo baholashning qanchalik afzal va samarali ekanligini ham aytib o'tish kerakdir. Ushbu maqola orqali esa Xalqaro baholash asosida o'quvchilarning bilimni baholash metodologiyasi haqida so'z boradi.

Аннотация: Говоря о методах и методах оценки результатов учебной деятельности, знаний и умений обучающихся, необходимо прежде всего упомянуть о том, насколько предпочтительной и эффективной является оценка. В данной статье говорится о методике оценки знаний студентов на основе международного оценивания.

Abstract: When talking about methods and methods of evaluating the results of students' educational activities, knowledge and skills, it is necessary to mention first of all how preferable and effective the evaluation is. This article talks about the methodology of assessing students' knowledge based on international assessment.

KIRISH

Baholash o'zi nima, u bizga nima uchun kerak? Qanday baholash kerak? O'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini aniqlash, o'lchash, tahlil etish uchun ular baholanadi. Baholash hozirgi ta'lim tizimining asosiy va ajralmas muhim qismi hisoblanadi. Baholash natijasida chiqariladigan xulosalar o'quvchi, o'qituvchi, ta'lim yo'nalishi, ta'lim muassasasi, ta'lim dasturi yoki butun boshli bir ta'lim tizimining faoliyatiga baho berish uchun ishlatiladi.

Baholash- ta'lim jarayonining ma'lum bosqichida o'quv maqsadlariga erishilganlik darajasini oldindan belgilangan mezonlar asosida o'lchash, natijalarini aniqlash va tahlil etishdan iboratdir. Baholashdan maqsad o'quvchilarning o'quv faoliyati rivojlanishi to'g'risida tegishli ma'lumotlarni to'plash, o'quvchilarning o'quv jarayonini yaxshilash to'g'risida qaror qabul qilish hamda ularning qiziqishlaridan, o'qitishdan asl natijalari bilan kutilganlarning mosligini aniqlash.

O'quvchilarni PISA, PIRLS, TIMSS xalqaro dasturlari imtihonlariga tayyorlash, tadqiqot natijalariga ko'ra zarur xulosalar chiqarish, ta'lim mazmuni va jarayoniga kerakli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish dolzarb masalalardan biriga aylandi. Shu bois Milliy o'quv dasturi asosida yangilanayotgan darsliklarga xalqaro baholash dasturlarining baholash mezonlari va mexanizmlariga javob beradigan, o'quvchilarni ana shu dasturlarning imtihonlariga tayyorlashga xizmat qiladigan materiallar ham kiritilyapti. Masalan, "Ona tili va o'qish savodxonligi" darsligidan o'quvchining mantiqiy fikrlashini va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan, PISA va PIRLS xalqaro baholash dasturlari talablariga mos keladigan matnlar bilan ishlashga mo'ljallangan amaliy topshiriqlar joy olgan. Bunday topshiriqlar vositasida o'quvchida matnni tushunish, tanqidiy fikrlash va munosabat bildirish malakalarini shakllantirish ko'zda tutiladi. Matematika fani bo'yicha ham tadqiqotlar natijalariga asoslangan holda yangiliklar kiritilyapti. Jumladan, matematika fanini o'qitishga xalqaro baholash dasturlarining mazmuni, baholash mezonlari va mexanizmlari mahalliy sharoitdan kelib chiqqan holda joriy etilmoqda. Biologiya fani bo'yicha esa PISA va TIMSS xalqaro baholash dasturlari talablariga mos keladigan vazifa va topshiriqlar bilan boyitilmoqda. O'quvchilarning mantiqiy fikrlashi va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan amaliy

mashg'ulotlar, laboratoriya ishlari hamda mustaqil bajariladigan, ijodiy, kreativ fikrlashga undovchi topshiriqlar ishlab chiqilmoqda. Milliy o'quv dasturi asosida tayyorlanayotgan boshqa fanlarning darsliklari, mashq daftarlari va o'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalarda ham xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash, ularning o'lchov va me'zonlarini hisobga olish ko'zda tutilgan.

2.TADQIQOT METODOLOGIYASI

Davlatimiz rahbarining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonida 2030-yilga borib PISA o'quvchilarni baholash dasturi reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish bo'yicha vazifalar belgilangan.

PISA 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematik va tabiiy-ilmiy savodxonlik darajasini baholanadi. Xalq ta'limini rivojlantirishning konsepsiyasi tasdiqlangan. Bu baholash dasturida o'quvchilarning bilim sifati monitoringi 5 ta yo'nalishda o'tkaziladi. PIRLS 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholaydi. TALIS o'qitish va o'rgatish xalqaro tadqiqoti. TIMSS xalqaro baholash dasturi esa, 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy-ilmiy savodxonlik darajasini baholaydi. PIRLS va TIMSSni bir-birini to'ldiruvchi dasturlar deb e'tirof etish mumkin.

3.MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

PISA va TIMSS tadqiqotlarini, ularning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida o'quvchilarning matematik savodxonligini baholashini inobatga olinsa, Respublikamizda matematika sohasini rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlarga ham hamnafas bo'ladi deb aytish mumkin.

Baholashning 3 xil ko'rinishi mavjud:

1. Diagnostik baholash (boshlang'ich)
2. Formativ baholash (shakllantiruvchi, joriy)
3. Summativ baholash (xulosalovchi, yakuniy)

Diagnostik baholash bu boshlang'ich baholash bo'lib o'quv yilining boshida maktabda olib boriladigan muntazam va qat'iy jarayon. O'quv predmeti yoki akademik bosqich boshlanishi paytida, hatto o'quv markazi ham o'z o'quvchilariga diagnostika bahosi berish uchun eng yaxshi vaqtni baholay oladigan markazdir.

Diagnostik baholashning maqsadlari:

- Shtat talabalari nimada ekanligini tushunib oling;
- Mavzu haqida nimalarni bilishini bilib oling;
- Hayotingizni osonlashtiradigan qarorlar qabul qiling;
- Ta'lim jarayonini rivojlantirish jarayonida o'rganishni takomillashtirish;

Formativ baholash (o'rganish uchun baholash)- ta'lim jarayoni davomida ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish sifatini baholab borish. Formativ baholash shakllantiruvchi, joriy baholash bo'lib muntazam tarzda o'tkazib boriladi. U ta'lim jarayonidagi yutuq va kamchiliklarni tezkor aniqlab borish, o'quv jarayonini muvofiqlashtirish va ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi qaytar aloqani ta'minlash imkonini beradi. Marina Aleksandrovna Pinskaya, pedagogika fanlari nomzodi, tadqiqotchi "Baholashning yangi shakllari" kitobida quyidagilarni yozadi: Formativ baholash o'quv jarayoni nafaqat yakuniy bosqichda, balki boshlang'ich va o'rta bosqichda qanday o'tayotganiga tashxis qo'yish uchun zarur, va agar ma'lumotlar qoniqarsiz bo'lib chiqsa, olingan ma'lumotlar asosida kerakli ma'lumotlarni kiritish va ta'lim faoliyati sifatini oshirish uchun o'zgartirishlar kiritish mumkin. Formativ baholash butun o'quv dasturi o'rniga individual o'quv mahoratiga yoki o'quv dasturidagi ko'nikmalarga yo'naltiriladi. Ushbu baholashlar ma'lum bir maqsad sari intilishni o'lchash uchun mo'ljallanadi deb aytadi.

Formativ baholashning eng foydali qismlaridan biri shundan iboratki, shakllantiruvchi baholashning yagona uslubi yo'q. Buning o'rniga mavjud bo'lgan yuzlab turli xil baholash usullari mavjud. Har bir o'qituvchi potentsial shakllantiruvchi baholashning chuqur repertuarini ishlab chiqishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilar shakllantiruvchi baholashni o'quvchilarining ehtiyojlariga moslashtirish va o'zgartirishlari mumkin. Bu juda muhim, chunki tafovut o'quvchilarni jalb qilishga yordam beradi va o'qituvchining o'rganilayotgan tushunchalarni to'g'ri baholashiga mos kelishini ta'minlaydi. Variantlarga

ega bo'lish, shuningdek, o'quvchilar yil davomida ularning shaxsiy imtiyozlari yoki kuchli tomonlariga va zaif tomonlariga tabiiy ravishda mos keladigan baholashning turlarini ko'rishlariga yordam beradi. Formativ baholashning eng yaxshi turi - bu jalb qilish, o'quvchilarning kuchli tomonlariga moslashish va qo'shimcha o'qitish yoki yordamga muhtoj bo'lgan sohalarni aniqlash. Formativ baholash o'qituvchilar va o'quvchilar uchun juda ko'p ahamiyatga ega bo'lgan tasdiqlangan o'quv vositasidir. O'qituvchilar kelgusidagi darslarga rahbarlik qilish, o'quvchilar uchun individual o'quv maqsadlarini ishlab chiqish va o'quvchilarga taqdim etilayotgan darslarning sifati to'g'risida qimmatli ma'lumotlarni olish uchun shakllantiruvchi baholashni ishlab chiqish va undan foydalanishlari mumkin.

4. TAHLIL VA NATIJALAR

Summativ baholash ta'lim oluvchining ta'lim jarayonining ma'lum o'zlashtirish natijalarini belgilangan davrdagi mezon va standartlariga javob berishini aniqlaydi. Summativ baholash ta'lim jarayonining ma'lum bosqichi yakunida o'tkaziladi. Summativ baholash turi mavzuning, chorakning yoki yarim yillikning yil va asosiy bosqichning oxirida, o'quv dasturlariga mos topshiriqlar yordamida o'tkazilishi mumkin. Summativ baholash yozma, test, og'zaki, suhbat, amaliy topshiriq shakllarida bo'lishi mumkin. Maqsad - o'quvchilarning bilimlarini tekshirish, yani ular o'zlari o'rgatgan materialni qay darajada o'rganganliklarini tekshirish. Summativ baholash dars yoki dastur samaradorligini baholashga intiladi, o'quv jarayonini tekshiradi va xokozo.

5. XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, baholash hozirgi ta'lim tizimining asosiy va ajralmas qismidir. Agar rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimiga nazar solsak misol uchun Buyuk Britaniyada xodimlarga (o'qituvchilarga) kattalar (rahbarlar) tomonidan ta'lim va tarbiya sharoitida ta'limni baholash bilan bog'liq holda yaxshi amaliyotni o'rganish va rivojlantirishga yordam beriganligi uchun Ta'lim, baholash va sifatni ta'minlash (TAQA) bo'yicha mukofot mavjud. Demakki baholash ta'limni rivojlantirish uchun asosiy jarayondir. Ayniqsa formativ baholash ta'lim sifati haqida aniq ma'lumotlar beradi. Faqatgina formativ baholash emas boshqa baholash turlari ham muhim va samarali hisoblanadi. Shu o'rinda aytishimiz kerakki mamlakatimiz ta'lim sifatini oshirishga, xalqaro baholash jarayonlariga munosib tayyorgarlik ko'rish masalasiga alohida e'tibor qaratmoqda va ta'lim tizimiga bir qator ilg'or xorijiy texnologiyalardan foydalanilmoqda. Bularning barchasi albatta mamlakatimiz o'zini rivojlangan davlatlar qatorida ko'rish va peshqadam bo'lishi ham uchundir. Zero, kelajak yoshlar qo'lida. Shuning uchun ham mamlakatimiz prezidenti yoshlarga alohida e'tibor qaratib, ta'lim tizimini tubdan isloh qilishga kirishmoqdalar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 2022—2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi PF-60-son farmoni va uning 1-ilovasi - // Elektron manba. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi;
2. Abdullayeva, N. A. (2022). ILMIY TADQIQOT OLIB BORISH KOMPETENTLIGI-BO 'LAJAK O'QITUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISH OMILI SIFATIDA. Academic research in educational sciences, 5(1), 601-612.
3. Xalqaro tadqiqotlarda o'quvchilarning matematik savodxonligini baholash (Matematika fani o'qituvchilari, metodistlari va soha mutaxassislari uchun metodik qo'llanma).
4. Akbar T. Opportunities to Form Spiritual Competence in Students of the 10-11th Class //Web of Scholars: Multidimensional Research Journal. – 2022. – T. 1. – №. 8. – C. 160-167.
5. Rustamovich T. A. Islom Ta'limotlarda Shaxs Ma'naviyati Masalalari //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2021. – T. 1. – №. 5. – C. 186-190.
6. Umumiy o'rta ta'lim sifatini oshirish: mazmun, metodologiya, baholash va ta'lim muhiti. Xalqaro onlayn ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. - Toshkent, 2020.
7. Saparova U.B. "Tarbiya fani asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida iqtisodiy tarbiya ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi" "XXI asr fanlarida nazariy qonuniyatlardan foydalanishning

amaliy muammolari va yechimlari (Practical problems and solutions to the use of theoretical laws in the sciences of the 21st century) (PPSUTLSC-2024)” mavzusidagi xalqaro ilmiy – amaliy konferensiya TAFU 2024-yil 6-8- may..